

gues --- meten lur part ensemps ab vosaltres, en les *amont* dites causes, per sous e per liures»; i no solament (com encara ara) més enllà de la línia Ter-Cadí, perquè també llegim *amunt* en un doc. de 1370 (*BABL* XII, 131, *Onom. Cat.*, s. v. *Bellver de St. Celoni*), i tant *amont* com *amunt* apareixen molt repetits al *Spill* de Castellbò (p. ex. en les afrontacions de *Cerqueda*, *O. Cat.*).

Forma amb *ú*. «Lo cavall dix que molt era treballat en servir son senyor, car tot jorn lo cavalcava e-l feya córrer *amunt* e avall», Llull (*Merav.*, Ag. I); «veren los seus rocins solts, corrent los uns *amunt*, los altres avall», «si lo Duc hagués pres una milla més *amunt*, podia passar quasi tota la gent a peu exut», JoMartorell (Ag. II, 96, 77); «tot capdellant arbredes, penyals del cim rodolan, / rost avall freixes cruixen y faigs esbocinats, / y la fumera y flames *amunt* se caragolan», «los verns que'l vergassejan surant d'arrels *amunt*», «y, ab mà de ciclop, sobre més grossos rocs los pujan / en paret de cinc brasses d'amplària, *amunt*, *amunt*...», *Atl.* I, 31c; VI, 70b, 49b. En l'ús modern són de notar: *en amunt*: «hi ha quarts en què la lluna no ix sinó de les onze *en amunt*», Noller (*Vilaniu*, 140).

I s'hi ha descabdellat molt la construcció postposicional (que ja trobem en JoMartorell, «atendàs a una milla riu *amunts*», Ag. II, 101), ara amb gran varietat de combinacions: «altra vegada lo senglar emprèn sa fugida montanya *amunt*: nosaltres, al darrera, ab gran cridadissa dels cans folls de ràbia», «segürem riu *amunt*, y a les 10 arribàrem a ses fonts», «seguint lo riberal Ter *amunt*, se troban infinitat d'hermoses plantes, que fan nostra admiració», «molt lleugera se'n puja escala *amunt*», Bosch de la Trinxeria (*Recorts d'un exc.*, 173, 144, 141, *Lena*, 24); «eixí a rebre'l en lo llindar de la porta, acompanyant-lo en continent escala *amunt*, a la cambra ahont l'esperava la Carmeta», Vidal Val. (*Rosada d'estiu*, 387); «prou hi hauria bona festa major: de tres hores lluny, carretera *amunt*, ja 's veyia ---», Noller (*Vilaniu*, 15); «una ombra avançà rambla *amunt*, y en Perot, esquivant lo perill, se esmunyí per un xaragall», Pons Mass. (*Trascant p. l. S.*, 18).

Això mateix és el que observem en combinacions amb *avall*: «aixecant-se inquiet y passejant-se eixida *amunt* y eixida *avall*», Argulló (*La Guerra*, 20), «ajuntant-se ab En Pere Carroç, comensà altre cop a passejar-se sala *amunt* y sala *avall*», PBriz (*Coronel d'Anjou*, 30). «Rambla *amunt*, que és com anar a la muntanya, a respirar un aire més pur, cap al cel blau, en un ambient embalsamat de --- més alta perfecció moral; Rambla *avall*, que és com deixar-se dur sense govern pel corrent de les aigües sortides de mare --- de les canyes en el bassal!», Coromines (*O. C.*, 577a25).

Avui trobem encara *amón* a tot el bisbat de Girona (àdhuc a Setcases: «si pugem *mez amón* veureu ---», 1936), també en els Pirineus occidentals, almenys a tot Pallars i Ribagorça: *Lertamóni*, Cardós (*EntreDL* II, 45, § 19); «*amon*: arriba», Vall d'Aneu (Pol, p. 9); lo *Carrer d'amón* i la *Font d'amón* a Mont-

cortès; a la Conca del Flamicell: lo *Ban d'amón*, Astell, Serra d'*amón* i Serra d'avall, Espui; *La Mola d'amón* nom del molí més alt dels de riu, a Avellanós (1957); als alts Ribagorçana i Isàvena: *Seu d'amón* i *Seu d'abú* dos llogarets de Montanui; i, dins el poble de Vallabriga, *La Carrera* «és el carrer que va *amón*» (1957). *Amunt* és, en canvi, la forma dels clàssics medievals (que ja veiem en mss. de Llull) i moderns, i la de la gran majoria del Princ., i dels Països de Migjorn (fins civ. «*amunt*: arriba», PzCabr.); en el Ross. es mantingué *mont*, de manera que denominacions com *Sant Feliu d'Amont*, *Bula d'Amont* etc., no eren pas de forma afrancesada, però com sigui que avui allà la pronúncia ha neutralitzat *ó* i *ú* els escriptors solen escriure *amunt*, sense excloure la grafia antiga si els convé per a la rima ocular (que per a l'altra és indiferent): «i pasturen l'herbam, vora l'avajonera, / en aquells prats d'*amont*, / Pla-Guillem i Cadí, Balaig i Prat-Cabrera, / les tranquiles vacades, vingudes qui sap d'on», JSebPons (*Serres de Canigó*).

Variants *per munt*: «Sia plegada a la dona la mare, començant als dits dels peus *per munt*, fregant ab oly de murta --- e après les cames, e les cuxes e anques, segons se costuma de plegar; e après sien començats als dits de les mans *per avall*, braços e ---», Receptes val. de Micer Joan, a. 1466 (*BABL* VII, 321); continua viu, si bé de regust una mica popular, fins en català central: («cap a on vas? —*Pær mún* a ---», Bna etc.) o bé: «et deus haver adormit de boca *per munt*», Maragall (*Enric d'Ofterdingen*, O. C. I, 590b).

DERIV.: *Amünter*. *Amuntada*. *Amuntador*. I el parasitètic *+mesamunter* que sento pel Maestrat: tres deveses a la Serra d'En Galceran: la de Baix, la del Mig i la *mezamüntera* (1961).

*Damunt* [1275]. Ja el trobem aglutinat des del segle XIII, entre altres en la combinació *damont-* o *damunt-dit*: «les *damont* dites causes», Perp., 1275 (RLR IV, 358; IV, 359), *amont dit* Perp., 1292 (RLR IV, 513), *damont dit* 1301 (RLR IV, 319); també però amb altres oficis: «és dit Andreu en-quax *antropos* ab *ana*, que vol dir *damont*», *VidesR*, 5r2; *damont*, doc. ross. de 1318 (Argelers, RLR XXXII, 150). Segueix trobant-se *damont*, fins i tot en textos llunyans de les diòcesis d'Elna i Girona (on encara té curs): *damont* en el Procés de Pere de Palau, Camarasa 1295-99 (verificat en el ms., imprès a tort *damunt* en l'ed. CaCandi, 165.31); «*demont* l'esquena dels elefants edificà torres tremolozes», AntCanals (*Scipiò*, NCL., 67).

Tanmateix en aquest compost la forma en *ú* guanya terreny més aviat, i avui té més extensió, que en *amunt*: magnífica contra-prova de la teoria que atribueix el pas de *o* a *u* en aquest mot a una evolució peculiar de la posició davant un grup triconsonàntic, situació que no es dona en el cas d'*amunt*, però sí que tot seguit es presentà en el de *damunt*, sigui per l'ús com a preposició (*damunt la taula*, *damunt son cap* etc.), sigui en la combinació *damunt-dit* i en d'altres de comparables. Així ja trobem *damunt* algunes vegades en les *VidesR* i en docs. ross. ant. (1311, RLR XXIX, 58); en les *VidesR* es dona a poca distància